

EDİRNE'DEKİ ESKİ ESER ONARIM ÇALIŞMALARI

N.Cansen KILIÇÇÖTE
Rest.Uzm.Y.Mimar

ayın Konuklar,

Vakıflar Genel Müdürlüğü, Eski Eser Onarım çalışmaları içerisinde Edirne ili'nde oldukça kapsamlı restorasyonlara başlanmıştır. 1990 yılında başlanan çalışmalarda ilk etapta 17 yapı ele alınmıştır. Edirne'deki korunması gerekli eski eserlerin sayısının çokluğu gözönünde bulundurulduğunda, yapıların seçimi sırasında, uzun süredir kullanılmayan ve çok harap durumdaki yapılar ile onarım ihtiyacı olan büyük programlı yapılara öncelik verilmiştir. Restorasyon çalışmalarında bugüne kadar yaklaşık olarak 5.000.000.000.-TL. harcanmıştır. Her yapı için yapılacak restorasyon çalışmasının içeriği ve gerekli projeleri (rölöve, restorasyon, çevre düzenlemesi) Edirne Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından onaylanmıştır.

Onarım çalışmalarında olabildiğince imitasyon malzemeden kaçılarak, özgün malzeme ve teknik kullanımı gerçekleştirilmiştir. Bu amaçla, analizler sonucu elde edilen veriler doğrultusunda, tüm yapılarda horasan siva, sübye badana, yöre taşı, vb. malzemeler kullanılmıştır.

Çevre düzenlemesi de tüm yapılar için ele alınan bir diğer konudur. Yapılar tekrar kullanılmaya başlanacağından günümüz koşulları içerisinde, tümü çevreleri ile birlikte değerlendirilmiştir. Açık mekan kullanım potansiyelleri elverdiği ölçüde işlenmiş, tuvalet ve abdest alma ihtiyacını karşılamak üzere yeni mekanlar tasarlanmış, ana yapı ile uyumlu olacak ve ona zarar vermeyecek şekilde konumlandırılarak uygulanmıştır. Elektrik tesisatı yapı içinde ve bahçesinde olmak üzere bir bütün olarak düşünülmüştür. Yapı içerisinde siva altı tesisat döşenmiş ve mevcut zincir izleri değerlendirilerek kandillikler konmuştur. Bahçede ise özel tasarım aydınlatma elemanları çevre düzenlemesi içerisinde değerlendirilmiştir.

Şimdi sizlere bu program dahilinde başlanan ve tamamlanmak üzere olan çalışmalarımızdan örnekler vereceğim.

1. ARİF AĞA CAMİİ

Arif Ağa Camii XV. yüzyılda yapılmıştır. Kitabesi olmayan yapının banisi ve mimarı bilinmemektedir.

Kare plâna sahip olan cami tek mekanlı olup son cemaat mahalli bulunmamaktadır.

Restorasyon çalışmalarına başladığımızda yapı tümüyle harap durumda idi. Yapının duvarlarında ve kubbesinde büyük çatlaklar oluşmuş, minare şerefe altına kadar yıkılmış, içi ve üzeri moloz ve toprak ile dolmuş, sıvalar büyük ölçüde dökülmüş ve mihrabı büyük ölçüde bozulmuş durumda idi.

Öncelikle, yapının içerisindeki ve üzerindeki molozlar temizlenip etrafı açılarak cami ortaya çıkarıldı. Çatlaklara dikiş atılıp kasnak takviyeleri yapıldıktan sonra üst örtü kurşun kaplaması yapıldı. Gövdesi oldukça bozuk olan minarenin taşları yeniden monte edilmek üzere söküldü. Ancak, söküm sırasında minarenin zaman içerisinde bir müdahale görmüş olduğu ortaya çıktı. Farisili olan minare taşlarının iç yüzlerinin dilimli olduğu, özgün taşların ters çevrilip yontularak yeniden kullanılmış olduğu belirlendi. Bunun üzerine yeniden bir proje yapıldı, özgün taşlar aynen kullanılarak, projesine göre minare yenilendi. Ana giriş kapısı yanındaki izler değerlendirilerek ahşap saçak projelendirilip uygulandı. Yapı içerisinde yapılan siva rasparları sonucunda özgün bezeme izleri bulundu. Horasan siva yapıldıktan sonra bulunan izler değerlendirilerek, kubbe kuşak yazısı tamamlandı. Mihrap mukarnasları bulunan izler ve yapılan karşılaştırmalı çalışma sonucunda tamamlandı.

Dışlık pencereler ve yeniden tasarlanan içlik pencereler üretilerek monte edildi. Klasik tuğla döşeme kaplaması yapıldıktan sonra ahşap pencere, kapı, minber, cıhar-ı güzin levhalar ve kürsü yerine kondu. Son olarak, çevre düzenlemesi hazırlanan proje doğrultusunda uygulandı.

2. İSMAİL AĞA CAMİİ

İsmail Ağa Camii XV. yüzyılda yapılmıştır. Kitabesi olmayan yapının banisi ve mimarı bilinmemektedir.

Kare plana sahip olan cami tek mekanlıdır. Araştırma hafriyatı sonucu elde edilen bilgiler ile son cemaat mahallinin olduğu anlaşılmıştır.

Restorasyon çalışmalarına başladığımızda yapı oldukça harap durumda idi. Büyük ölçüde toprağa gömülmüş durumda olan caminin üst yapısı ve mimari elemanları çok bozulmuş durumda idi.

Yapı öncelikle iç ve dış hafriyatları yapılarak açığa çıkarıldı. Üst yapı onarımından sonra kurşun örtü tamamlandı. Çok az miktarda kalmış olan sıvalar raspa edilerek horasan sıva yapıldı. Herhangi bir bezeme izine rastlanmadığından yeni bezeme yapılmadı. Hafriyat sonucu bulunan klasik tuğla döşeme izi değerlendirilerek döşeme kaplaması yenilendi. Mihrabın da eksik kısımları mevcut izlere göre tamamlandı. Dışlık pencereler ve yeni tasarım içlik pencereler, ahşap pencere, kapı, minber, kürsü ve cıhar-ı güzin levhalar yerine kondu. Yapının en önemli eksikliklerinden olan minare, eski fotoğraflardan yararlanılarak tamamlandı. Son cemaat yeri ise araştırma hafriyatı sonucunda ortaya çıkarıldı. Caminin beden duvarlarında herhangi bir iz bulunmadığından, temel izleri değerlendirilerek yalnızca dikmeler üzerinde oturan bir çatı yapıldı. Bu arada, burada duran mezarın taşları sağlıklılaştırılarak tamamlandı. Çevre düzenlemesi, wc ve abdest alma yerleri hazırlanan proje doğrultusunda uygulandı.

3. SİTTİ HATUN CAMİİ

Mimar Hayrettin'in eseri olan Sitti Hatun Camii, Fatih Sultan Mehmed'in ilk hanımı Sitti Şah Sultan tarafından 1449 yılında yaptırılmıştır.

Kare plana sahip olan cami tek mekanlı olup son cemaat yerinin izleri bulunmaktadır, Cami '80'li yıllarda onarıma alınmış ancak, onarım tamamlanmadan kalmıştır.

Restorasyon çalışmalarına başladığımızda öncelikle '80 onarımı sırasında yapılmış olan çimento sıvalar raspa edilerek horasan sıva yapılmıştır. Kubbe geçiş seviyesinin altında bulunan alçı profiller tamamlanmıştır. Mevcut bezemeler tamamlanacak kadar bilgi vermediğinden aynen korunmuştur. Mihrabın badana raspası tamamlandıktan sonra eksik olan çiniler aslına uygun olarak yaptırılarak yerine monte edilmiştir. Minberin kırık olan mermer parçaları birbirine monte edilmiş, eksik kısımlar ise yine mermerden aslına sadık kalınarak tamamlanmıştır. Klasik tuğla döşeme kaplaması yapıldıktan sonra ahşap pencere, kapı ve cıhar-ı güzin levhalar yerine konmuştur. İçten minare kapısı yukarı kotta olduğundan bu kapıya ulaşılacak şekilde bir ahşap merdiven yapılmıştır. Bu merdiven, ileride bir mahfel yapılacak olur ise mahfel çıkış merdiveni olarak da kullanılabilir nitelikte tasarlanmıştır. Son cemaat mahalli kubbeleri yeterli bilgi olmadığından tamamlanmamış, yalnızca döşemenin kesme taş bordürleri sağlıklılaştırılarak orta kısmına beyaz agrega serilmiştir. Cami kuzeyinde yapılan araştırma hafriyatından sonra özgün taş bahçe döşemesi ve şadırvan kaidesi bulunmuştur. Döşeme sağlıklılaştırılarak aynen korunmuş, şadırvan ise tamamlanmak üzere projelendirilmiştir. Kot farklılığından yararlanılarak bahçe batı giriş kapısı yanında bir yeraltı wc ve abdest alma yeri yapılmıştır.

4. YAHYA BEY CAMİİ

Yahya Bey Camii Şair Şıpkalı Yahya Bey tarafından 1577 yılında yaptırılmıştır. Yapının Mimar Sinan'ın eseri olduğu sanılmaktadır. Kare plana sahip olan cami tek mekanlıdır. Araştırma kazıları sonucu elde edilen bilgiler ile son cemaat mahallinin olduğu anlaşılmıştır.

Restorasyon çalışmalarına başladığımızda yapı tümüyle harap durumda idi. Öncelikle yapının etrafındaki ve içerisindeki moloz ve toprak kaldırılarak yapı açığa çıkarılmıştır. Bu sırada son cemaat mahallinin temelleri bulunmuş ve yeni bulgular doğrultusunda restorasyon projesi revize edilmiştir. Yapının büyük ölçüde yıkılmış ve sağlıklı durumda olan kubbesi 1/3 üne kadar sökülerek yeniden yapılmıştır. Kurşun üst örtü yapıldıktan sonra cephe onarımlarına geçilmiştir. Bu arada minarede de petek ve külah tamamlanmıştır. Yapının içinde çok az miktarda ve bozulmuş durumda sıva vardı. Bunlar raspa edilip duvarlar temizlendikten sonra örgü tekniğinin çok özenli taş-tuğla almaşık olduğu ortaya çıkmış ve ilke olarak bu duvar örgüsünün sergilenmesi benimsenmiştir. Bu nedenle, yalnızca kubbe ve pendantsiler horasan sıva ile sıvanmış, duvarlar, derzleri onarıldıktan sonra, sıvasız bırakılmıştır. Ancak, yapının kullanılacağı gözönünde bulundurularak, pencere alt kotuna kadar, gül ağacından ahşap lambri kaplama yapılmıştır. Yapının estetik bütünlüğünün sağlanabilmesi için minber, kürsü, cıhar-ı güzin levhalar ve pencere içlikleri de aynı ahşap kullanılarak yapılmıştır. Aydınlatma için üst pencerelerin alt kotundaki ahşap hatıl önünden gül ağacından bir bordür geçilmiş ve armatürler köşelerde kubbeden yansıyarak indirekt aydınlık verecek şekilde yerleştirilmiştir. Mihrap aslına sadık kalınarak tamamlanmış, araştırma hafriyatından bulunan izler doğrultusunda klasik tuğla döşeme kaplaması yapılmıştır. Son cemaat mahalli bulunan izler doğrultusunda revize edilen projeye göre dikmeler üzerine oturan bir çatı ile örtülmüştür. Yapının güneyinde bulunan hazirenin taşları sağlıklılaştırılarak çevre düzenlemesi yapılmıştır.

1. Arif Ağa Camii restorasyon öncesi.

3. Arif Ağa Camii minaresi yakından görünüşü.

2. Arif Ağa Camii restorasyon sonrası.

4. Ismail Ağa Camii restorasyon öncesi.

5. Ismail Ağa Camii restorasyon sonrası.

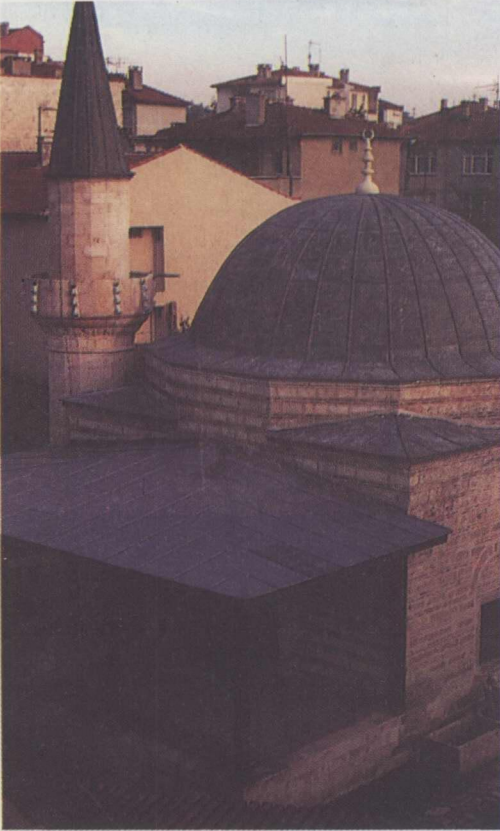
6. Sitti Hatun Camii restorasyon öncesi.

7. Sitti Hatun Camii restorasyon sonrası.

8. Yahya Bey Camii restorasyon öncesi.

9. Yahya Bey Camii restorasyon sonrası.

10. Ali Paşa Çarşısı restorasyon öncesi.

En ince detayına kadar düşünülerek gerçekleştirilen bu restorasyon çalışmaları sonrasında yapılar kullanılacağından, dileğimiz, kullanıcılar tarafından yapılara zarar verilmemesi ve bilinçsiz müdahalelerde bulunulmamasıdır.

Sizlere son olarak, güncelliği nedeni ile Ali Paşa Çarşısı'ndan söz edeceğim.

Ali Paşa Çarşısı 1569 yılında Kanuni Sultan Süleyman'ın sadrazamlarından Semiz Ali Paşa tarafından Mimar Sinan'a yaptırılmıştır. 130 adet dükkanın bulunduğu çarşı ilk yapıldığı günden bugüne kadar Edirne ticaret bölgesi içerisinde önemini ve canlılığını korumuştur.

Kuzey-güney yönünde yaklaşık 270 m. boyundaki çarşının biri Kuzey, üçü Doğu, biri Güney ve biri de Batıya açılan altı adet kapısı bulunmaktadır.

Kayıtlara göre, en yakın '50'li yıllarda onarım görmüş olan çarşı 28 Eylül 1992 tarihinde büyük bir yangın geçirmiştir. Yapının yoğun bir şekilde zarar görmesine neden olan bu yangında orta tonozun 2/3'ü çökmüş, gergi demirleri ayrılmış, duvarlardaki ahşap hatıllar da yanmıştır. Yapı malzemesi olarak kullanılan taşlar ise yüzeyden yaklaşık 5 cm. içeriye kadar niteliğini kaybetmiştir.

Yapının yangın sonrası durumunu belgelemek amacı ile rölövesi hazırlanmakta olup, statik yönden incelenmesi yapılmıştır.

Mevcut malzemenin ayırımından sonra statik sağlamlaştırma yapılacaktır. Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanacak restorasyon projesi doğrultusunda 1993 yılında çarşının onarımına başlanacaktır.

Teşekkür ederim.

11. Ali Paşa Çarşısı restorasyon sonrası.